

Рецензія

офіційного рецензента, доктора педагогічних наук, професора

Арістової Наталії Олександрівни

про дисертацію Сухомлин Оксани Андріївни

**«Дидактичні засади формування цифрової компетентності студентів
філологічних спеціальностей»**,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

На підставі вивчення дисертаційної праці Оксани Андріївни Сухомлин, а також наукових публікацій з основними теоретичними і практичними висновками встановлено, що в дисертації розглядається актуальна проблема визначення дидактичних засад формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей.

Актуальність теми дослідження. Посилення ролі цифрової компетентності для фахівців-філологів зумовлено швидкою цифровізацією всіх сфер життя сучасного суспільства загалом і змушеним переходом на змішану та/або віддалену форму навчання під час спалаху коронавірусу (COVID-19) зокрема. У свою чергу, актуальність дослідження О. А. Сухомлин підсилюється низкою суперечностей, а саме: (1) сучасними вимогами до організації освітнього процесу студентів філологічних спеціальностей, задекларованими на державному рівні, та недостатньою обґрунтованістю концептуальних, дидактичних і методичних основ формування цифрової компетентності здобувачів освіти; (2) потребами суспільства в майбутніх фахівцях філологічної галузі з високим рівнем сформованості цифрової компетентності та реальним станом підготовки студентів філологічних спеціальностей; (3) дидактичним потенціалом сучасної освіти щодо формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей в освітньому середовищі та відсутністю

визначених обґрунтованих дидактичних умов, створення яких сприятиме ефективності реалізації цього процесу. Виявлені суперечності надали О. А. Сухомлин всі підстави стверджувати, що сучасна система професійної підготовки студентів філологічних спеціальностей в закладах вищої освіти потребує вдосконалення.

Модернізація системи вищої освіти, яка зумовлена цифровізацією всіх сфер діяльності в Україні, має бути спрямована на підготовку таких фахівців-філологів, які здатні вільно використовувати широкий спектр інформаційно-комунікаційних технологій (у тому числі й цифрових) задля набуття нових знань, умінь і навичок для навчання впродовж життя, а також для успішного працевлаштування й кар'єрного зростання. Отже, можемо зазначити, що тема дисертаційної праці О. А. Сухомлин, яка відповідає потребам сучасної педагогічної науки, є актуальною й доцільною.

Наукова новизна одержаних результатів. У результаті проведення комплексного дослідження авторкою *вперше* було розроблено, обґрунтовано й упроваджено в освітній процес модель дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей. Задля її розроблення О. А. Сухомлин здійснено ґрунтовний аналіз раніше розроблених, обґрунтованих й експериментально перевірених моделей педагогічних та/або дидактичних систем, які були успішно імplementовані в підготовку студентів педагогічних, гуманітарних і власне філологічних спеціальностей у закладах вищої освіти задля цілеспрямованого формування різних компетентностей. Авторська модель містить взаємопов'язані й взаємозалежні функційно-структурні конструктивні блоки, а саме: організаційно-методологічний, мотиваційно-професійний, когнітивно-інструментальний і рефлексійно-ділжитальний.

Крім того, уперше визначено, науково обґрунтовано й реалізовано сукупність дидактичних умов формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей. Визначення й обґрунтування в ході

дослідження сукупності дидактичних умов стало засадничою основою для розроблення й теоретичного обґрунтування авторської моделі.

Важливу наукову новизну має запропонована дисертанткою концепція дослідження, яка полягає у визначенні дидактичних засад формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей і розкритті сутності феномена цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей через усвідомлення, активацію, стимулювання та формування психолого-дидактичних новоутворень, пов'язаних із реалізацією процесів самоуправління, а також вияву суб'єктних якостей структури особистості студента – майбутнього філолога, що спрямовані на визначення ефективності формування та розвитку його цифрової компетентності задля її застосування в подальшій професійній діяльності.

Ступінь обґрунтованості використаних методів, отриманих результатів і положень дисертації. Вважасмо, що дисертаційна праця О. А. Сухомлин виконана на високому методологічному рівні і є завершеним науковим дослідженням. Успішне виконання дослідження потребувало не лише широкої обізнаності дисертантки з філософською, психологічною, педагогічною і методичною літературою, а й з практичним станом проблеми. Зазначимо, що О. А. Сухомлин мала можливість безпосередньо апробувати всі свої доробки на базі Національного університету біоресурсів і природокористування України; Карпатського університету імені Августина Волошина; Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка. Матеріали дослідження обговорювалися та знайшли схвалення на науково-практичних конференціях міжнародного рівня.

Позитивної оцінки заслуговує коректне формулювання авторкою об'єкта, предмета, мети, завдань, методів дослідження, а також положень, котрі становлять її наукову новизну та практичну значущість. Усі ідеї, сформульовані О. А. Сухомлин, були послідовно реалізовані нею в процесі виконання визначених завдань, а саме (1) здійснити психолого-педагогічний аналіз стану розроблення проблеми формування цифрової компетентності

студентів філологічних спеціальностей на теоретико-методологічному рівні; (2) визначити сутність поняття, зміст і структуру цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей; (3) виявити сукупність дидактичних умов і визначити критерії, показники й рівні сформованості цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей; (4) теоретично обґрунтувати модель дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей у закладах вищої освіти; (5) оцінити результативність дослідно-експериментальної роботи щодо імплементації авторської моделі дидактичної системи в освітній процес закладів вищої освіти.

Досягненню поставленої мети, розв'язанню окреслених завдань на етапах наукового пошуку й формулюванню висновків наукового дослідження слугувала сукупність провідних методологічних підходів, зокрема, компетентнісного (у якості провідного), особистісного й діяльнісного (у якості супідрядних), а також дидактичних принципів (навчання впродовж життя, використання досягнень сучасної науки та техніки, оптимізації навчання, застосування ІКТ в освітньому процесі, інтеграції навчання, інтерактивності й рефлексії).

Значення одержаних результатів для науки і практики й рекомендації щодо їх можливого використання. Матеріали дослідження можуть бути використані під час розроблення робочих програм певних навчальних дисциплін, підручників, навчальних посібників, методичних вказівок і рекомендацій, які спрямовані на формування й розвиток цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей. Вагоме практичне значення має розроблений О. А. Сухомлин факультативний курс «Інформаційно-комунікаційні технології у філології». Заслуговує на схвалення розроблення тематики проєктної діяльності, спрямованої на формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей, зокрема, теми для розв'язання міні-проєктів: «Які цифрові технології мають застосовувати в закладах вищої освіти?», «Значення

цифрової компетентності для мосі майбутньої професії», «Цифрові технології як засіб інтелектуального розвитку» тощо. Суттєве практичне значення має також розроблений й апробований авторкою в ході дослідження опитувальник «Самооцінювання цифрової компетентності».

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Рецензований рукопис дисертаційної праці О. А. Сухомлин є добре структурованим дослідженням, яке складається зі вступу трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 263 сторінки, з яких 173 сторінки основного тексту.

У вступі обґрунтовано актуальність і вибір теми дослідження; визначено суперечності, об'єкт, предмет, мету, завдання, гіпотезу й методи дослідження; окреслено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; висвітлено апробацію та впровадження результатів дослідження; визначено особистий внесок здобувача; подано інформацію щодо структури й обсягу дисертаційної праці.

Розділ 1 *«Теоретичні основи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»* висвітлює результати аналізу стану розроблення проблеми формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей на теоретико-методологічному рівні. Задля уточнення змісту і структури цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей дисертантка здійснює розгорнутий аналіз нормативно-правових документів ЄС та України, наукових праць українських і зарубіжних учених.

Серед вагомих здобутків розділу 2 *«Обґрунтування моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»* варто відзначити визначення сукупності дидактичних умов формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей, а також розробленої й обґрунтованої моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової

компетентності студентів філологічних спеціальностей у закладах вищої освіти.

Позитивної оцінки в розділі 3 *«Дослідно-експериментальна апробація авторської моделі формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»* заслуговують обґрунтовані критерії і показники сформованості цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей і добре спланований і проведений дисертанткою педагогічний експеримент, який підтвердив загальну гіпотезу дослідження про те, що імплементація в освітній процес вищої школи авторської моделі дидактичної функційно-структурної системи на основі створення відповідної сукупності дидактичних умов уможливить підвищення ефективності формування та розвитку цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей в інформаційно-освітньому середовищі закладу вищої освіти на засадах компетентнісного підходу.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Матеріали дисертаційної праці пройшли належну апробацію (10 публікацій, з яких 9 – одноосібні). Дисертанткою підготовлено 1 розділ у колективній монографії; 3 статті у фахових виданнях України; 2 статті у виданнях, які індексуються в міжнародній наукометричній базі Index Copernicus; а також 4 тези доповідей. О. А. Сухомлин оприлюднила основні теоретичні й практичні висновки й узагальнення результатів дослідження під час виступів на науково-практичних конференціях міжнародного рівня, а саме: «Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2021: інновації в освіті в контексті європеїзації та глобалізації» (Київ, 2018); “Topical issues of modern science, society and education” (Харків, 2021); “Innovations and prospects of world science”(Ванкувер, 2021); “Priority directions of science and technology development” (Київ, 2021). Заслуговує на схвальну оцінку факт упровадження в освітній процес закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку студентів філологічних спеціальностей, найвагоміших результатів дослідження, що

підтверджується довідками про впровадження, представленими в додатках. Кількість і повнота висвітлення основних наукових положень дисертації в наукових публікаціях О. А. Сухомлин відповідає чинним вимогам.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності. Аналіз тексту дисертаційної праці О. А. Сухомлин та її наукових публікацій надає змогу стверджувати про відсутність порушення нею академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту й оформлення дисертаційної праці. Зміст та основні положення дисертаційної праці Оксани Андріївни Сухомлин свідчать про її завершеність і відповідність встановленим вимогам наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» № 40 від 12.01.2017 р. Найсуттєвіші результати дослідження викладено в загальних висновках дисертації, які відповідають сформульованим авторкою меті і завданням.

Оцінюючи загалом дисертаційну працю Оксани Андріївни Сухомлин позитивно, варто висловити певні зауваження та побажання:

1. Під час визначення цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей у підрозділі 1.3 «Сутність і структура цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей» було б доцільно більш детально зупинитися на аналізі структури інших ключових компетентностей для навчання впродовж життя.

2. Заслуговує на схвалення ґрунтовність визначеної сукупності дидактичних умов, але на наше глибоке переконання, робота виграла б, якби авторка показала, яким чином створення тієї чи іншої дидактичної умови окремо чи в сукупності впливає на формування структурних компонент цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей.

3. У межах підрозділу 2.3 «Функційно-структурні компоненти моделі» окрім визначення конструктивних блоків моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей необхідно було б більш детально зупинитися на

синергії цих компонентів (взаємозв'язки, взаємовпливи, взаємозалежності тощо).

4. У межах теоретичного аналізу проблеми було б доцільно розширити блок, у якому висвітлюється змістове наповнення цифрової компетентності з позицій західноєвропейських науковців та науковців інших розвинених країн світу.

Проте, зазначені зауваження та побажання не знижують позитивної оцінки дисертації. Вони не є принциповими, мають рекомендаційне спрямування, тому не впливають на загальний позитивний висновок оцінки дисертаційної праці Оксани Андріївни Сухомлин, яка є актуальною і містить оригінальні наукові положення. Розроблені дисертанткою програма факультативного курсу «Інформаційно-комунікаційні технології у філології» та дидактико-методичний супровід його реалізації в освітньому процесі для інтенсифікації фахової підготовки студентів філологічних спеціальностей можуть знайти широке застосування в практиці роботи закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку студентів філологічних спеціальностей. Опубліковані дисертанткою праці, зокрема, наукові статті, тези та розділ колективної монографії можуть бути використані в підготовці студентів філологічних спеціальностей у закладах вищої освіти України; а також під час укладання навчальних програм, підручників, навчальних посібників, методичних вказівок і рекомендацій для студентів філологічних спеціальностей.

Загальний висновок. Дисертаційна праця Оксани Андріївни Сухомлин на тему «Дидактичні засади формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей» є самостійним завершеним дослідженням, яке вирізняється безперечною актуальністю, містить наукову новизну, має важливе теоретичне і практичне значення. За змістом, одержаними результатами й оформленням дисертація О. А. Сухомлин відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та постанови Кабінету

Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її авторка Оксана Андріївна Сухомлин заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу міжнародних зв'язків та
наукової співпраці Інституту педагогіки
НАПН України

Наталія Арістова

Наталія АРІСТОВА

Підпис Наталії АРІСТОВОЇ засвідчую

Арістова Н.О.
Мамчи П.В.
16.10.2023



ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС
СТВЕРДЖУЮ

Завідуючий відділом кадрів
Інституту педагогіки НАПН України